

Szauder tanár úr

Tollvonások egy arcképhez

Csaknem negyed évszázada hatvan elsőéves magyarszakos hallgató szorongott a bölcsészkar — akkor még Múzeum körúti — épületének egyik kis előadótermében és a hírneves professzort várta, akinek oráit az „*irodalmunk kezdetei*” című tantárgyból leckekönyvébe felvette. Kíváncsi volt azonban egy energikus fellépésű, magas homlokú, szigorú szemüvegű, szökésbarna hajú fiatal ember jelent meg a katedrán, bemutatkozott, közölte, hogy ő fogja előadni nekünk a régi magyar irodalmat. Hatalmas irattáskájából vastag, negyed-rét nagyságú papírköteget vont elő és kissé rekedtes, fátyolos hangon elkezdte a hozsantai formában gépelt sorok fölolvását. A magyar ösköltészet, István király és Gellért püspök legendája volt az óra tárgya — az amúgy sem valami izgalmas téma dátumokkal, nevekkkel, adatokkal és latin idézetekkel telezsúfolva a tárgyas, száraz prelegálásban még a legbuzgóbb hallgatókból is alig tudott némi érdeklődést kicsiholni. Mi tagadás, többszörösen csalódottak voltunk.

Tanítani és tanulni

Szauder József — ő volt az ifjú docens — ezután négy fél-éven át tanította nekünk a magyar irodalmat, a középkor, a reneszánsz, a barokk és a felvilágosodás literatúráját, és ma már nem könnyű megmondani, miként vált hallgatói közönyűnk, érdektelenségünk az előadott tárgy és az előadó iránti rajongássá. Szauder tanár úr ritkán tért el óráin jegyzeteltől, de ha mégis, e néhány perces szubjektív kitérő emlékezetes élményünk maradt.

Roppant szigorúan vizsgáztatott: megkövetelte az évszámok, az adatok, olykor az idézetek pontos tudását, mert úgy vélte, az elmélyült ismeret csak a kor, a mű és az író ala-

pos tanulmányozásán alapulhat. Ezért a „halandzsázók” persze nem szerettek nála kollokválni, de azt is tudtuk, ha egy-egy tételhez egyéni gondolatokat, elemző észrevételeket fűzünk, bizton számíthatunk a jó vagy jeles kalkulusra.

Igazi, szemérmesen rejtett műértő és műélvező egyéniségét azonban a szemináriumi munkák ismerték csak meg. Itt sem tűrte a mellébeszélést, ám szabad teret engedve az egyéni kezdeménynek, az eredeti felismerést hálával, már-már túlzott tiszteletadással nyugtázta: pompás összefoglalói akkor voltak igazán mesteriek, széles összefüggéseket feltáróak, amikor hallgatói is jó formát mutattak. Ha valamelyikünk lemaradt a közös munkában vagy hanyagul dolgozott, évkönyben is rapportra hívta, megpróbálta kilendíteni a holtpontról, ha pedig valaki különbözőbb érdeklődést tanúsított valamely kor vagy írói életmű iránt, a szükséges külön segítséget szabad idejét nem kímélve, egyéni beszélgetéseken szinte rántukmált. Többször is elvitte hallgatóit a Szépművészeti Múzeum Régi Képtárába és előadásait élvezetes képművészeti, zenei, filozófiai és összehasonlító irodalomtörténeti párhuzamokkal gazdagítva, mindig arra törekedett, hogy az irodalmat széles összefüggéseiben is lássuk.

Mindez azonban csak adalék egy fájón korán elhunyt tanár arcképhez és talán nem nyújt elegendő magyarázatot a tanítványok rajongására. A pedagógus erudícióját, széles körű tájékozottságát, szigorú követelményrendszerét a diák ritkán becsülte annyira, hogy abból egy egész életre szóló tanulságot merítene. Mindig az emberben, a tanár emberi magatartásában is rejlik az a vonás, amelyért őt példaképünknek választjuk. És ezt a vonást roppant nehéz megragadni, megfogalmazni. Szauder pedagógusi egyéniségében talán az volt a legmegragadóbb, hogy valósággal megtestesítette azt a gondolatot, mely szerint tanítani annyi, mint kétszer tanulni. Aki igaz tanítványa volt akár a pesti, akár a szegedi, akár a római egyetemen, azzal a rejtett (jogos vagy jogtalan) büszkeséggel eleve-nítheti fel magának Szauder József emlékét, hogy nemcsak ő tanult tanárjától, hanem a szüntelenül kutató, magát tovább művelő tanár is gazdagodott általa, amit a szemináriumi vitákon, vizsgákon és egyéni beszélgetéseken diákjaitól hallott. Legalább Szauder ezt érezte, tudta éreztetni velünk.

Tanulmány Krúdyról

Ha csupán ennyi mondani-valóm volna Szauder Józsefről, meglehet, hozzá sem fogok ehhez az íráshoz, amely csak egyetlen vonással, igaz fontos, a kiváló pedagógust felidéző vonással egészíti ki e minden iránt érdeklődő tudós arcképet. A nekrológok néhány hete híven elmondták róla, hogy mily remek alkotó tanulmányozója volt a felvilágosodás és a korai reformkor irodalmának, az olasz literatúrának és az olasz-magyar kapcsolatoknak; szó esett a Ciprus és obeliszki kötetben foglalt beltrisztkusan művészi-esszéiről is, és többen felemlítették Krúdy-rajongását. Ebbe a rajongásba vont be engem is, és büszkeségem, hogy néhány évvel később viszont már én, a famulus kérhetem meg: vegyen részt a Krúdy életműkiadás szerkesztésében.

Kevesen tudták a felvilágosodás és kora reformkor filológusáról, hogy elbűvölt értője és élvezője e századi prózánk kiválóságainak is; 1949-ben megjelent *Krúdy hősök* című kinyilatkoztató erejű tanulmánya azonban felhívta a Krúdy-sorozat szerkesztőinek figyelmét munkásságának erre a fontos tartományára is. Szauder József így az életműkiadás harmadik elbeszélés kötetéből (*A szerelmi bűvészinas*) instrukcióival, valamint négy alapvető értékű esszéjével mindmáig a legértékesebb hozzájárulást adta Krúdy munkáinak elemzéséhez, feltárásához. E tanulmányok, ha

gondolatmenetük néha nehezen követhető is, önmagukért beszélnek és minden további Krúdy-kutatás alapjai.

Azoknak a hosszú délutánoknak és éjszakákba nyúló, budai lakásán tartott megbeszéléseknek a tanításai, amikor egy-egy kötet elbeszéléseit taglaltuk, amikor tanácsaival Szauder a novellák válogatását korrigálta — a múltba enyésztek. Csak a sorozat kritikai visszhangja — amelyre az utolsó novellás kötet megjelenése után tíz esztendővel is várni kell — nyújthatna eligazítást e gyűjtemény értékéről. Itt inkább csak néhány adalékra, idézetre szorítkozom.

Adalék? Szántszándékkal használok ezt a régies kifejezést: Szauder József volt ugyanis akkor az egyetlen tanárunk, aki azzal is törődött, hogy a *filológiai aprómunka* fortélyait megismertesse diákjaival. Keseregünk is sokszor, ha egy-egy művet minuciózusan ki kellett céduláznunk, és Szauder nem fogadta el a tessék-lássék munkát. Olyan, a témára, a lefolyásra és a legfontosabb adatokra vonatkozó cédulákat készítettett, amelyekhez hasonlókat garmadákkal később Fő utcai lakásán is láthattam; egy-egy mű alapos elemzését csak e feljegyzések alapján tartotta elképzelhetőnek. A Krúdy-kötetekkel kapcsolatos megbeszéléseken is csak ilyen cédulákkal felfegyverkezve jelenhettem meg — különben szóba sem állt velem.

Am a gyakorlati segítségem túl szóban és írásban sohasem mulasztotta el, hogy másokat is kedvelt Krúdyjának életművét feltáró tanulmányokra buzdítson. A *romantika útján* című tanulmánykötetét például 1962-ben „Baráti szeretettel, a Krúdy-monográfia reményében is” dedikálta.

A látomás igazsága

Munkatársként még szigorúbban bírált, mint korábban tanítványként. Mindezt semmivel sem illusztrálhatnám jobban, mint 1966-ban írt levelelének részleteivel. Ebben megköszöni, hogy megküldtem neki az *Álmoskönyvet*, majd így folytatja: „Azt hiszem, az alapozás elég szilárd további gondolatmenetekhez. Többesszámot írok, mert éppen tanulmányod bizonyos ellentmondása következtében többféle továbbfejlesztés volna lehetséges... Te is idézed (én is idéztem, kétszer is) a *Mennyit szerettem volna írni, ami igaz! Semmit sem írtam, csak színhazugságokat* — kezdetű szakaszt az *Aranykútcai szép napok* előszavából. S ugyanúgy otthagyd vele az olvasót, mint én tettem. Rábízod, gondolja csak azt, ami *látszólag* e nyilatkozat teljes jelentése: realizmus felőli „kemény önbírálat”. Nos, kezdek rájönni, hogy nem csak, vagy talán nem is erről van szó. Hanem arról, hogy az örület, a delírium, a látomás művészi igazsága állt nála magasabb fokon, s azt nem érte el. Milyen embereket nem mert leírni, pedig ismert?! Hátha a hoffmanni, Jean Paul-i rémeire gondolt, amelyek látogatották? A kérdéssel mindenesetre szembe kell néznünk, és teljesen el kell vetnünk azt a (tanulmányodban elég határozottan kísértő) gondolatot, mely pszichologisztikus módon (vizsgázt keres az író, feledést stb.) tölti ki a deduktív-dogmatikus úrlapszabványt (első szempont: haladás, következik belőle: realizmus, továbbá: ha nincs, mentsük s magyarázzuk annak fennmaradásával az álmot, a szürrealizmust. — De mi van, ha éppen az álom adja a realizmusnak már semmiképp sem nevezhető művészetet). Nálad nem egyszerűsödik le így a kérdés, sőt nagyon is komoly kezdeményezés látszik a tanulmányból. De erősebben kellett fogalmaznom, hogy a még kísértő veszélyre figyelmeztesselek.”

Most kerül nyomdába a Szépirodalmi Kiadónál készülő új Krúdy életműsorozat első kötete. Ezen dolgozunk, de már Szauder József nélkül. rdézett levele és ösztönző emléke egyszerre megkönnyíti — és megnehezíti dolgunkat.

Barta András